

І.С. Постоленко

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СЕМАНТИКА МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті розглядаються особливості семантики модальності в англійській мові. Модальність досліджується автором як лінгвістична категорія, яка виражає можливість, або необхідність. Дослідження показує, що існують різні типи вираження значення модальності. Автор перераховує основні типи модальності (алетична, епістемічна, деонтична, булетична, обставинна та телеологічна) і надає їх характеристику разом з прикладами.

Ключові слова: семантика, алетична модальність, епістемічна модальність, деонтична модальність, булетична модальність, обставинна модальність, телеологічна модальність.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности семантики модальности в английском языке. Модальность исследуется автором как лингвистическая категория, выражающая возможность или необходимость. Исследование показывает, что существуют различные типы выражения значения модальности. Автор перечисляет основные типы модальности (алетическая, эпистемическая, деонтическая, булетическая, обстоятельственная и телеологическая) и предоставляет их характеристику вместе с примерами.

Ключевые слова: семантика, алетическая модальность, эпистемическая модальность, деонтическая модальность, булетическая модальность, обстоятельственная модальность, телеологическая модальность.

Abstract. The article deals with the peculiarities of the semantics of modality in English. The author studied modality as a linguistic category, which expresses the possibility or necessity. The research shows that there are different types of expression of modality meaning. The author lists the main types of modality (alethic,

epistemic, deontic, bouletic, circumstantial and teleological) and provides them with characteristic examples.

Keywords: semantics, alethic modality, epistemic modality, deontic modality, bouletic modality, circumstantial modality, teleological modality.

Постановка проблеми. Наразі проблема семантики модальності залишається однією з найбільш досліджуваних проблем лінгвістики завдяки складності та різноманітності. Модальні значення і засоби їх реалізації привертають увагу лінгвістів і стають об'єктом вивчення на формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному, комунікативно-функціональному та текстовому рівнях [2, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили такі вчені, як Ш. Баллі, О. І. Беляєва, В. В. Виноградов, З. К. Долгополова, Л. С. Єрмолаєва, Г. О. Золотова, Ф. Р. Палмер, В. З. Панфілов та ін. Проте явище модальності все ще залишається об'єктом дослідження багатьох лінгвістів, оскільки модальні слова і словосполучення вважаються одним із найсуперечливіших лексико-граматичних груп слів. Модальні дієслова доки не отримали ґрунтовного пояснення у зв'язку з багатоплановістю, специфічністю мовного вираження і функціональними особливостями. Таким чином, недостатнє наукове визначення семантики модальності і засобів її вираження в англійській мові обумовлюють актуальність нашого дослідження.

Визначення не вивчених частин загальної проблеми. Явище модальності залишається об'єктом дослідження багатьох лінгвістів і воно завжди є актуальним, адже важко передати будь-які мовні засоби без вираження модальності в них. На нашу думку, більшої уваги заслуговує детальний аналіз семантики модальності. У нашому дослідженні ми зупинимося на характеристиці значень модальності.

Основна мета нашого дослідження – розглянути особливості вживання та значення модальності в англійській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Модальність – це лінгвістична категорія, яка виражає можливість та необхідність. Речення з модальними дієсловами виражає можливість різного типу. Так речення “Robert might be home” виражає можливість того, що Роберт перебуває вдома. Інше речення “Robert must be home” показує, що з усіх існуючих можливостей Роберт дійсно перебуває вдома. Аналог модальності в тимчасовій сфері діяльності слід називати «темпоральністю», але більш слушно потрібно говорити про час та вид, які є прототипним вербальним вираженням темпоральності. Разом модальність та темпоральність є основою вираження «переміщення», що дає можливість використовувати природню мову для обговорення поза межами часу та місця [6, с. 61].

Існують різноманітні типи вираження модальних значень в англійській мові, а саме:

1. Модальні допоміжні дієслова:

Robert must/should/might/may/could be home.

2. Напівмодальні дієслова:

Robert has to/ought to/needs to be home.

3. Прислівники:

Perhaps, Robert is home.

4. Іменники:

There is a slight possibility that Robert is home.

5. Прикметники:

It is far from necessary that Robert is home.

6. Умовні речення:

If the light is on, Robert is home.

Англійські модальні допоміжні дієслова та напівмодальні дієслова традиційно використовують в мові як джерело ілюстративних прикладів, незважаючи на те, що ці елементи мають досить цікавий набір граматичних властивостей. Дійсно, здається, що модальні дієслова є частиною природного логічного словника і, таким чином, елементи з модальними значеннями легко

стають частиною граматичних або функціональних морфем, які, як правило, пов'язані з особливими граматичними характеристиками [4, с. 65].

Існує кілька видів модальності. Алетична модальність (від грецького *aletheia*, що означає «правда»), інколи ми нашоувхуємося на назву логічна та метафізична модальності, які виражають можливість чи необхідність у найширшому значенні. Насправді, досить важко знайти переконливі приклади алетичної модальності в сучасній англійській мові, їх вживання є більше даниною історії англійської мови.

Епістемічна модальність (від грецького *episteme*, що означає «знання») виражає можливість чи необхідність, про яку відомо, і про існування якої можна надати підтвердження.

Деонтична модальність (від грецького *deon*, що означає «обов'язок») показує можливість, необхідність, дозвіл та обов'язок, які передбачені законом або моральними принципами.

Булетична модальність виражає можливість чи необхідність, які виражені людським бажанням.

Обставинна модальність (інколи її називають динамічною модальністю) показує можливість чи необхідність, що виникають за певних обставин.

Телеологічна модальність (від грецького *telos*, що означає «мета») виражає засоби, які можливі чи необхідні для досягнення певних цілей.

Багато модальних виразів можуть виражати вище перераховані значення. Так, англійське напівмодальне дієслово *have to* має наступні значення у різних прикладах речень:

1. *It has to be raining* (після того, як ведеться спостереження за людьми, які заходять в приміщення з мокрими парасольками; епістемічна модальність);
2. *Visitors have to leave by nine p.m.* (правила в лікарні; деонтична модальність);
3. *You have to go to bed in ten minutes* (суворий батько; булетична модальність);

4. *I have to sneeze* (описується тимчасовий стан здоров'я; обставинна модальність)
5. *To get home in time, you have to take a taxi* (телеологічна модальність) [8, с. 38].

Англійське допоміжне дієслово *might* здебільшого виражає епістемічну модальність, наприклад:

It might be raining.

Деякі модальні дієслова вживаються в окремих випадках. Наприклад, модальне дієслово *need* з інфінітивом без частки *to* вживається в заперечних реченнях:

You need not worry.

Американська дослідниця Анжеліка Кратцер, яка займається дослідженням семантики модальних дієслів, зауважує, що «значення модальності можна виявити не лише за доступністю зав'язків, а й за впорядкуванням доступних світів» [7, с. 639].

Найчіткіший аргумент ускладнення семантики спостерігається у випадках деонтичної модальності. Наведемо приклад вживання такого значення. У великому місті дозволено паралельне паркування для всіх, це відбувається поза законом. Вважається, що той, хто порушив закон, припаркувавшись паралельно, має сплатити штраф. Виявили, що Джон є винним у порушенні закону, а наступне речення виражає правдиву інформацію:

Robert must pay a fine.

Важливо зауважити, що паралельне паркування є забороненим законом у всьому світі, де дотримуються правил дорожнього руху. Відповідно, якби Роберт був у іншому місті, то він не був би винним у порушенні правил. Таким чином, можливий аналіз ситуації не може правильно передбачити неправдивість значення речення [7, с. 639].

Кратцер аналізує модальні дієслова та вирази з точки зору їх зв'язків з навколишнім світом, тобто з модальною основою. Тобто, іншими словами,

оскільки Роберт дійсно порушив закон, він *повинен* сплатити штраф. А якби законом не було передбачено такого порушення, або не вимагався за це штраф, то ми б могли спостерігати неправдивість значення речення.

Різноманітність модальних значень – це продукт взаємодії трьох факторів: квантифікаційної сили (можливість, необхідність), модальної основи та джерела впорядкування.

Епістемічна модальність має епістемічну модальну основу і не має системи впорядкування, або таку систему, яка базується на правдоподібності та стереотипах. Деонтична модальність базується на детальній модальній основі, а джерело впорядкування ґрунтується на принципах та законах. Булетична модальність знову ж таки має детальну модальну основу, але джерело впорядкування базується на відносних бажаннях людини і т.д.

Можемо спостерігати різницю у значеннях модальних виразів *ought to* і *have to*, яка відображається у потужності їх деонтичного вживання:

You ought to call your mother, but of course you don't have to.

Британський дослідник Діліп Нінан вважає, що деонтичне модальне дієслово *should*, та деонтичне модальне дієслово *must* відрізняються за тим, чи можна визначити, що певна дія не відбудеться:

I should go to confession, but I'm not going to.

I must go to confession, but I'm not going to [9, с. 134].

Американські та британські дослідники вважають, що багатозначність модальних дієслів залежить від контексту, в якому вони вжиті, наприклад:

According to the hospital regulations, visitors have to leave by six pm.

Considering the evidence before us, it has to be raining.

Значення деяких модальних дієслів та виразів не лише залежить від примх контексту, але і нав'язують власні переваги того модального значення, яке вони хотіли б виражати. Англійське модальне дієслово *might* здебільшого вживається епістемічно, проте є випадки його вживання в іншому значенні, а саме, для вираження пропозиції: *You might try to put the key into this slot* [5, с. 132].

Евіденціальність – це лінгвістична категорія, яка тісно пов’язана з модальністю. Вона виражає очевидність того, що дія буде виконаною. Так, наприклад, англійський прислівник *apparently* може виражати непряму очевидність виконання дії:

John has apparently been offered a new job.

Інша важлива лінгвістична категорія – це спосіб дії, адже головне дієслово в реченні може виражати значення модальності. Крім того, означальні прийменникові конструкції також пов’язані з модальністю, наприклад:

Robert suspects that the butler is guilty.

Given Robert’s evidence, the butler might be guilty [10, с. 234].

Взаємодія модальних дієслів з іншими виразами є надзвичайно важливою в умовних реченнях, адже відбувається поєднання умовного значення з модальним значенням:

If Robert double parked her car, she must pay a fine.

У реченнях такого типу відбувається поєднання умовного та модального значень, і багато вчених наполягають на спільному розгляді такого лінгвістичного явища.

Взаємодія модальності і темпоральності досить складна для розуміння. Спочатку потрібно звернути увагу на аспектальну природу речення, яка має надзвичайний вплив на модальне значення в реченні. Нестатичне значення, яке передається реченням, дає деонтичне тлумачення модальності, в той час як статичне значення передає як епістемічне, так і деонтичне модальне значення:

He has to be in his office (епістемічна / деонтична)

He has to see his doctor this afternoon (нонепістемічна)

У **висновках** зазначимо, що семантика модальності в англійській мові базується на тому, що відомо або є дійсністю, а також на тому, що є необхідним та бажаним для мовця. Існують різноманітні типи модальності: алетична, епістемічна, деонтична, булетична, обставинна та телеологічна.

Відзначимо, що різноманітність модальних значень залежить від взаємодії взаємодії трьох факторів: квантифікаційної сили (можливість, необхідність), модальної основи та джерела впорядкування.

У нашому дослідженні ми показали, що проблема визначення семантики модальності потребує значної уваги та дослідження. Перспективи **подальших нових наукових розвідок** полягають у вивченні та порівнянні семантики модальних та немодальних речень, та особливостей перекладу речень з різними типами модальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли – М. : Иностранная литература, 1961. – 395 с.
2. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія / Л. П. Войналович // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 3. – С. 28–32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzfn_2013_3_6.pdf
3. Меркулов И.П. Эпистемология / И.П. Меркулов. Т. 1. Ч. 1. Гл. 3. СПб., 2003. – 265 с.
4. Bybee Joan L., Perkins Revere D., Pagliuca William. The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World. / Joan L. Bybee, Revere D. Perkins, William Pagliuca. – Chicago : Chicago University Press. – 1994. – 245 p.
5. Egan Andy, Hawthorne John, & Weatherson Brian. Epistemic Modals in Context. In Contextualism in Philosophy: Knowledge, Meaning, and Truth, edited by Gerhard Preyer & Georg Peter / Andy Egan, John Hawthorne, & Brian Weatherson. – Oxford : Oxford University Press. – 2005. – P. 131–170. – Preprint <http://brian.weatherson.net/em.pdf>.
6. Hockett Charles F., Altmann Stuart A. A note on design features. In Animal Communication: Techniques of Study and Results of Research,

- edited by Thomas A. Sebeok / Charles F. Hockett, Stuart A. Altmann. –
Bloomington : Indiana University Press.– 1968. – P. 61–72.
7. Kratzer Angelika. Modality. In *Semantics: an International Handbook of Contemporary Research*, edited by Arnim von Stechow & Dieter Wunderlich / Angelika Kratzer. – Berlin : de Gruyter. – 1991. – P. 639–650.
 8. Kratzer Angelika. The Notional Category of Modality. In *Words, Worlds, and Contexts. New Approaches in Word Semantics*, edited by H. J. Eikmeyer & H. Rieser / Angelika Kratzer. – Berlin : de Gruyter. – 1981. – P. 38–74.
 9. Ninan Dilip. Two Puzzles about Deontic Necessity. In *New Work on Modality*, edited by Jon Gajewski, Valentine Hacquard, Bernard Nickel, Seth Yalcin, no. 52 in *MIT Working Papers in Linguistics* / Dilip Ninan. – Department of Linguistics and Philosophy : MIT. – 2005. – 156 p.
 10. Palmer Frank Robert. *Mood and Modality* / Frank Robert Palmer. – Cambridge : Cambridge University Press, 2nd ed. – 2001. – P. 356.